

„Bárki is büszke lehetett vele egy lépést tartani”

Liszt Ferenc tisztelgése Mosonyi Mihály előtt

1868-ban a magyarországi zenei élet vezető személyiségeiről érdeklődött Lisztnél Rossini. Olasz zeneszerző-kollégájának válaszolva Liszt Erkel Ferencet (1810–1893) és Mosonyi Mihályt (1815–1870) nevezte meg kora legjobb magyar zeneszerzőiként és zenetanáriként.¹ Véleménye mellett haláláig kitartott. Kölcsönös tisztelet jellemezte kapcsolatát Erkelrel, akivel 1839/40 fordulóján, első hazai koncertturnéja alkalmával ismerkedett meg. A *Hunyadi Lászlót*, Erkel egyik főművét a Rossininak írt levélben is dicsérte. Liszt mint az 1875-ben megalapított Országos Magyar Királyi Zeneakadémia elnöke és Erkel mint az intézmény első igazgatója egy évtizeden át egymás közvetlen munkatársai voltak. A zongora-osztály professzoraiként Liszt figyelemmel kísérte Erkel tanítványainak fejlődését, Erkel pedig Liszt tanítványairól is gondoskodott kollégája külföldi távollétei alatt. Mosonyi, ha megéri, bizonyosan meghívást kap a Zeneakadémia első tanári karába, mégpedig alighanem a zeneszerzés-osztály élére. Alapos tudását mind Liszt, mind Erkel méltányolta; utóbbi 1856–1861 között Mosonyival taníttatta zeneelméletre és zeneszerzésre fiai közül Gyulát és Sándort.

Liszt és Mosonyi személyes ismeretsége az esztergomi bazilika felszentelésére komponált *Missa solennis* próbáin kezdődött 1856-ban. Egy 1866-os levele szerint Liszt azt szerette volna, ha Mosonyi kap felkérést a két változó tétel, a Graduale és az Offertorium megkomponálására. Őt tartotta ugyanis a legjobb magyar egyházi

¹ „Les plus célèbres compositeurs et professeurs de musique de Hongrie sont sans contredit Mr Erkel et Mr Mossonyi [sic]. Le premier dirige l’opéra de Pest où l’on représente avec grand succès plusieurs de ses ouvrages, entre autres Hunyady László [sic!], que Madame Lagrange chanta triomphalement, et dont vous avez peut-être entendu parler. Mr Mosonyi a moins travaillé pour le théâtre. Cependant son dernier opéra Szép Ilonka a été fort remarqué et justement loué. Quant à moi, j’avoue franchement ma sympathie et prédilection artistique pour les œuvres de Mosonyi. A part ses opéras, il écrit aussi nombre de compositions d’orchestre et de la musique d’église qui mériteraient d’être connues au delà du rayon de Pest.” Vö. *Franz Liszt’s Briefe*, gesammelt und hrsg. von La Mara (Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1893–1905), I–VII, ide: II, 200–201., no. 163. (továbbiakban: *Liszt’s Briefe*).

szerzőnek.² Mivel azonban ez a megtisztelő feladat a bazilika karnagyát illette meg, Mosonyi végül csak nagybőgősként működött közre az ősbemutatón. Saját bevallása szerint, Mosonyit a *Missa solennis* ébresztette rá Liszt zeneszerzői nagyságára.³ A misét 1860-ban átírta négykezésre, majd munkáját 1865-ben publikálta. Liszt hálás szívvel mondott köszönetet neki a mise „megértéséről és szeretetéről” árulkodó, „mesteri és példaszerű” átíratért.⁴ Szavai hitelét növeli a Mosonyi munkájára használt *terminus technicus*: „Clavier-Partitur”. Ezzel a kifejezéssel ugyanis Liszt a zongoraátíratok általa megteremtett, rendkívül igényes válfaját jelölte. A misével összefüggő kölcsönösen kellemes élmények nyomán szakmai kapcsolatuk barátsággá mélyült. Mosonyi, élete további másfél évtizedében, még számos alkalommal kifejezésre juttatta Liszt iránti odaadását. Ezek ismeretében érthető, hogy váratlan halála megrázta Lisztet.

1870 őszét Liszt Szekszárdon töltötte báró Augusz Antal meghívására. Sok tisztelője kereste fel őt, köztük Mosonyi is. Hazafelé, Pestre jövet azonban Mosonyi megfázott és október 31-én meghalt tüdőgyulladásban. A híre Liszt id. Ábrányi Kornélnek, a *Zenészeti Lapok* főszerkesztőjének írt levelében fejezte ki sajnálkozását „a hazai zeneművészetet” ért veszteség miatt. Ábrányi teljes terjedelemben közölte a levél magyar fordítását a lap 1870. november 13-i számában. Liszt nekrológja így szól:⁵

² Liszt írja 1866. február 22-én Augusz Antalnak: „Pour la Messe de Gran, en 1855 j'ai indiqué (à Son Eminence) Mosonyi, comme celui des compositeurs hongrois qui me paraissait le mieux qualifié et doué pour la musique d'église. (Soit dit entre nous, mon opinion n'est pas changée depuis.)” Vö. Wilhelm von CSAPÓ (Hg.): *Franz Liszt's Briefe an Baron Anton Augusz (1846–1878)* (Budapest, Kilián Frigyes utóda, 1911), 111.

³ „Őszintén bevallom, hogy akkor [1856-ban] ez a mű rám nézve az a fénysugár volt, mely egykor Sault Paullá változtatá. Mert addig azon általános közvélemény nyomán, én is csak a sok üres szót szaporítam annak érdekében, mely Lisztet mint kiváló zongoravirtuózt dicsőítette ugyan, de nagy zeneköltőnek egyáltalán nem akarta elismerni. De a kérdéses mise próbái alatt lehullott a hályog a szememről, s töredelmes szívvel vertem a mea culpa-t!” Mosonyi visszaemlékezését idézi BÓNIS Ferenc: „Liszt Ferenc és Mosonyi Mihály”, in uő (szerk.): *Magyar zenetörténeti tanulmányok a nemzeti romantika világából* (Budapest, Püski, 2005), 80.

⁴ Liszt levele Mosonyinak 1865. január 4-én: „Lieber verehrter Freund, / Ihre »Clavier-Partitur« der Graner Messe ist meister- und musterhaft. Nochmals herzlichsten Dank für all die freundschaftliche Sorgfalt und das liebevolle Verständniss welche Sie daran verwendet.” Vö. Margit PRAHÁCS (Hg.): *Franz Liszt, Briefe aus ungarischen Sammlungen, 1835–1886* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966), 119., no. 130.

⁵ *Zenészeti Lapok* 11/4 (1870. november 13.), 60., továbbá id. ÁBRÁNYI Kornél: *Mosonyi Mihály élet és jellemrajza* (Pest, Corvina, 1872), 110. A levél eredetije: „Cher ami, / La mort de Mosonyi nous met le cœur en deuil. Elle nous attriste aussi pour la Musique en Hongrie, dont Mosonyi était un des plus nobles, vaillants et méritoires représentants. On pouvait être fier de marcher d'un pas égal au sien dans la bonne voie. / A la vérité, son nom n'avait pas au dehors l'éclat et le retentissement proportionnels; mais il ne s'en inquiétait guère et peut-être même n'en prenait-il pas assez de souci, – tant par sagesse que par dédain des moyens équivoques et vulgaires, qui répugnaient à la haute droiture de son âme. Il sentait quelle estime lui était due, et ne considérait que la vraie gloire: celle qu'atteint la consciencieuse persévérance dans le Bien et le Beau. / Honorons sa mémoire en nous attachant à faire fructifier davantage ses exemples et ses enseignements! – / Plusieurs des compositions publiées de Mosonyi méritent d'être plus et mieux connues; d'autres, manuscrits encore, – en particulier son dernier grand ouvrage dramatique »Almos« – seront bientôt propagés, je l'espère. /

„Kedves Barátom!

Mosonyi halála mindnyájunk szívét mély gyászszal tölti el. Elvesztése elszomoríthat a hazai zeneművészet érdekében is, melynek ő egyik legnemesebb, legbátrabb és legérdemteljesebb képviselője volt. Bárki is büszke lehetett vele egy lépést tartani az általa követett jó uton.

Valóban, az ő nevének híre és jelentősége, nem állott a külföldön egyarányu színvonalon érdekeivel; de ő ezzel nem sokat törődött s talán nem is akart sokat gondolni, részint okosságból, részint pedig megvetésből ama kétértelmű és köznapi eszközök iránt, melyek lelkének magas emelkedettségével ellenkeztek. Ő érezte saját becstét s csak ama igazi dicsőséget tartotta szem előtt, melyet a valódi jó és szép ösvényének lelkiismeretes s kitartó követése biztosít.

Tiszteljük emlékét az által, hogy igyekezzünk gyümölcsozövő tenni példáját és utmutatásait!

Mosonyi több zeneműve megérdemli, hogy jobban és szélesebben legyen ismerve; több hátrahagyott műve pedig – még kéziratban – s főleg legutolsó nagy drámai műve: »Álmos«, remélem, mielőbb napvilágra s előadásra kerülend.

De erről nem sokára beszélünk bővebben, ha Pestre jövök. Ezuttal, csak meg akartam osztani egy oly jó baráttal mint ön, ama mély fájdalmat, melyet érzek s mely mindnyájunkat ért az ő halálában.

Szegzárd, nov. 2-án 1870.

Teljes szívből az öné
Liszt F.”

Nem tudni, vajon Ábrányi Liszt engedélyével közölte-e lapjában a levelet. A fogalmazásmód és a keltezés – halottak napja – mindenesetre arra utal, hogy Liszt a nyilvánosságnak szánta sorait. A jól értesült lapszerkesztő még ugyanabban a számban felhívta olvasói figyelmét a zongoraműre, amelyet kollégája emlékére komponált Liszt. A szóban forgó *Mosonyis Grabgeleit / Mosonyi gyászmenete* először a zeneszerző előadásában hangzott el Pesten, 1870. november 16-án.⁶ A zongoramű egyidős a levéllel: a nemrégiben előkerült autográf kézirat keltezése szerint ugyancsak 1870. november 2-án íródott. A levélben és a zongoraműben Liszt egyazon személy előtt, de eltérő módon rója le kegyeletét. Pályatársáról alkotott véleményét a továbbiakban a zongoramű keletkezéstörténeti háttere és stílusa alapján vizsgáljuk.

A gyász feldolgozására az emberi kultúrák mindegyike létrehozta a maga sajátos irodalmi és zenei műfajait. Európa középkori és újkori műzenéjében a gyászmisétől és a halotti zsolozsmától kezdve a lírai *planctuson*, *lamentón* és *tombeau*-n át a gyászindulóig számos énekes és hangszeres műfaj volt hivatva támogatni az elhunytat és az itt maradókat. Míg a szertartások a közös emberi sors velejárójaként értelmezik a halált, addig a lírai műfajok az individuum szemével láttatják azt. A személyes érzések

Nous en causerons sous peu à Pest. Pour aujourd’hui je veux seulement partager avec un ami, tel que vous, cher Abrányi, l’affliction de la perte que nous éprouvons. / Bien à vous de cœur / F. Liszt. / Szegzárd, 2 Novembre 70.” Vö. *Liszt’s Briefe* II, 164., no. 106.

⁶ *Zenészeti Lapok* 11/5 (1870. november 20.), 75.

kifejezése mellett az elhunyt emlékének megőrzése szintén a lírai műfajok feladata, amelyek ezen a ponton érintkeznek az *hommage* [hódolat] és a zenei portré műfajával; ez utóbbiak azonban régen megholt vagy még élő személyhez is kötődhetnek. A különféle célú és jellegű műfajok elemeit a zeneszerzők egyedi módon ötvözték attól függően, ki előtt kívántak tisztelegni.

A 19. században, amikor a történelem iránt minden korábbinál intenzívebb érdeklődés mutatkozott, a múlt művészeti korszakai ugyancsak nagyobb figyelemben részesültek. Ismeretes, hogy Liszt működése, jelentős részben, egész életén át arra irányult, hogy felmutassa a korábbi művész-generációk kiemelkedő teljesítményeit. Döntő szerepe volt abban, hogy Beethoven szülővárosában, Bonnban szobrot emeltek a zeneszerzőnek, mivel koncertturnéi bevételével úgyszólván egymaga fedezte az emlékmű költségeit. Az 1845-ös avatási ünnepségre komponált kantátájába beleszőtte Beethoven op. 97-es *Főherceg* triójának motívumait, majd az 1870-es centenáriumra írt második változatban a trió zenekarra hangszerelt lassú tételét a kantáta élére helyezte. A több évszázados hagyomány szellemében járt el: a zeneszerző pályatárs iránti hódolat legmértöbb kifejezési formája az, ha a tisztelgő fél idézi a másik szerző valamely jelentős művét vagy nevezetes stíluselemét. Középső alkotókorszakában, az 1850-es években Liszt a weimari klasszikusok – Goethe, Schiller, Herder és Wieland – munkásságához kapcsolódva szervezte meg a város évenkénti művészeti fesztiváljait és komponálta számos szimfonikus művét. Ugyanekkor írta első magyar vonatkozású gyászzenéit is (*1. táblázat*). Ezzel a haláláig bővülő műcsoportjával az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc hősei előtt rótt le kegyeletét.

A *Funérailles* (Octobre 1849) Lina Ramann Liszt közléseire támaszkodó monográfiája szerint az 1848. március 17-én megalakult első magyar alkotmányos kormány elnökének, az 1849. október 6-án kivégzett Batthyány Lajosnak állít emléket.⁷ A *Forradalmi szimfónia* 1850 körüli fogalmazványai között felfedezett „Tristis est anima mea” című tétel Jézus szavait idézi (Máté 26,38), de mivel a *Rákóczi-keservesen* alapszik, biztosra vehető, hogy a magyar szabadságharc áldozataira is céloz.⁸ A szimfónia sosem készült el, de a nyitótételéből létrejött az *Héroïde funèbre* című szimfonikus költemény, amely a *Funérailles* stilisztikai rokona.⁹ Szintén a szabadságharc apropóján merült fel Lisztben, hogy a *Zarándokévek* svájci és itáliai kötete mellé egy magyart is komponál.¹⁰ Bár tervét nem váltotta valóra, az 1883-ban ki-

⁷ Pontosabban fogalmazva Ramann úgy tudta, hogy a zongoramű Felix von Lichnowsky, gróf Batthyány Lajos és gróf Teleki László emlékére íródott. Azonban ez valószínűtlen, mivel Lichnowsky 1848 őszén, Teleki pedig 1861-ben halt meg. Lásd Lina RAMANN: *Franz Liszt: Als Künstler und Mensch* (Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1880–1894), II, Abt. II, 347.

⁸ KACZMARCZYK Adrienne: „A »Funérailles« genezise (Liszt *Forradalmi szimfóniájának* és *Harmonies poétiques et religieuses*-ciklusának összefüggéseiről)”, *Magyar Zene* 34/3 (1993), 274–298.

⁹ Elsőként Lina Ramann mutatott rá a zongoramű és a szimfonikus költemény közötti, a kompozíciók formájától a különféle témákig terjedő hasonlóságokra. Vö. Liszt-Pädagogium: *Klavierkompositionen Franz Liszt's*, Serie II. (Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1901), 3.

¹⁰ Az „Années de pèlerinage, Hongrie” cím Liszt ún. *Ce qu'on entend-vázlat*könyvében (Stiftung Weimarer Klassik / Goethe- und Schiller-Archiv 60 / N1, 30) olvasható.

Cím	Komponálás	Kiadás
<i>Funérailles</i> [Temetés] (October 1849) → <i>Harmonies poétiques et religieuses</i> [Költői és vallásos harmóniak] no. 7	1849–1853	1853
<i>Symphonie révolutionnaire</i> [Forradalmi szimfónia] no. 2 „Tristis est anima mea” [„Szomorú az én lelkem halálig”]	1849–1853	–
<i>Mosonyis Grabgeleit</i> / <i>Mosonyi gyászmenete</i> → <i>Historische ungarische Bildnisse</i> , no. 7	1870	1871
<i>Sunt lacrymae rerum</i> (en mode hongrois) [„Van a dolgoknak könnyük” (magyar hangnemben)] → <i>Années de pèlerinage, 3e année</i> [Zarándokévek, 3. év], no. 5	1872	1883
<i>Dem Andenken Petöfis</i> / <i>Petőfi szellemének</i> → <i>Historische ungarische Bildnisse</i> , no. 6	1877	1877
<i>Trauvorspiel und Trauermarsch</i> / <i>Preludio funebre, Marcia funebre</i> [Gyászelőjáték és gyászinduló] → <i>Historische ungarische Bildnisse</i> , no. 3	1885	1888
<i>Historische ungarische Bildnisse</i> [Magyar történelmi arcképek] (végleges sorrend) 1. Széchenyi István 2. Deák Ferenc 3. Teleki László 4. Eötvös József 5. Vörösmarty Mihály 6. Petőfi Sándor 7. Mosonyi Mihály	1885	1956

1. táblázat. Liszt magyar vonatkozású *homage*-ai és gyászzenéi

adott harmadik kötetbe csakugyan beillesztett egy magyar vonatkozású zongoradarabot. A *Sunt lacrymae rerum* (en mode hongrois) 1872-ben elkészült eredeti változatát „nagyon szomorú magyar rapszódia” nevezte.¹¹

Mosonyi szinte kizárólag az 1848–1849-es események hőseinek címezte tisztelgő kompozícióit, illetve gyászzenéit (2. táblázat).¹² Az, hogy ez a műcsoport mindkét

¹¹ „I have written (exceptionally, alas!) a few pages of music these last few days: a transcription, taking some liberties, of Széchenyi's March, and a new, very sad, Hungarian Rhapsody, which I shall dedicate to Bülow [...]” Vö. *The Letters of Franz Liszt to Olga von Meyendorff, 1871–1886, in the Mildred Bliss Collection at Dumbarton Oaks*, trans. by William R. TYLER, introd. and notes by Edward N. WATERS (Washington D.C., Dumbarton Oaks, 1979), 65.

¹² Mosonyi műveinek keletkezéstörténeti adatai túlnyomórészt BÓNIS Ferenc kismonográfiájából származnak: *Mosonyi Mihály* (Budapest, Mágus, 2000) (*Magyar Zeneszerzők* 10), 26–30.

zeneszerző életművében jelentős helyet foglal el, azért is figyelemre méltó, mert mindketten német ajkú északnyugat-magyarországi faluban látták meg a napvilágot. Míg állampolgárságukat születési helyük határozta meg, nemzeti hovatartozásukról mindketten felnőtt fejjel, tudatosan döntöttek.¹³ Közismert, hogy Liszt 1839/40 fordulóján, a honfitársai részéről tapasztalt óriási bizalomra válaszul kötelezte el magát egy életre a magyarság ügye mellett. Mosonyi közel két évtizedes pesti tevékenykedés nyomán, 1859-ben döntött úgy, hogy születési nevét – Michael Brand – magyarosítja. Ez a szimbolikus gesztus az ő esetében ugyancsak életre szóló elhatározással párosult: együtt járt kompozíciós stílusa teljes átalakításával. Feltehetőleg Mosonyi ezen döntésével is és nem csupán állampolgárságával függ össze, hogy Liszt 1870-ben magyaros stílusú zongoradarabban búcsúzott tőle. Érdekes tehát röviden felidéz-nünk Mosonyi pályájának fordulópontjait.¹⁴

Cím	Komponálás	Ősbemutató
<i>Hódolat Kazinczy Ferenc szellemének</i> 1. zongora 2. szimfonikus költemény zenekarra	1. 1859 2. 1860	1. Kiskunhalas, 1859 2. Budapest, 1950-es évek
<i>A honvédek / A magyar honvéd győzelme és keserve</i> szimfonikus fantázia	1860	Budapest, 1954
<i>Gyász hangok Széchenyi István halálára</i> 1. zongora 2. zenekar	1860	2. Pest, 1860
<i>Szentelt hantok</i> 1. kórusra és zenekarra 2. dal	1. 1867 2. 1869	1. Debrecen, 1867
<i>Gróf Batthyány Lajos emlékének</i> férfikarra és fúvósokra	1870	Pest, 1870

2. táblázat. Mosonyi magyar vonatkozású *hommage*-ai és gyászzenéi.

Vö. BÓNIS *Mosonyi Mihály*, 26–29.

Michael Brand útja a Moson megyei Boldogasszonyból [ma: Frauenkirchen, Ausztria] a pozsonyi tanítóképzőbe, majd onnan 1835-ben a szlavóniai Rétfaluba [ma Osijek, Horvátország] vezetett. Autodidaktaként végzett zenei tanulmányok után, gróf Pejachevich Péter zenemestereként itt kezdett komponálni, mégpedig a kor univerzális műzenei stílusában. Miután 1842-ben Pestre költözött, az évtized végére elismerést

¹³ A témához lásd TALLIÁN Tibor: „Bevezetés: Zenetörténetek a régi Magyarországról”, in KÁRPÁTI János (szerk.): *Képes magyar zenetörténet* (Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2004), 11–17.

¹⁴ A pályakép adataihoz lásd BÓNIS *Mosonyi Mihály*, valamint id. ÁBRÁNYI *Mosonyi Mihály élet és jellemrajza*.

vívott ki három miséjével, 1. szimfóniájával és kisebb kompozícióival. Pesten szoros kapcsolat alakult ki közte és a század legfőbb magyar zenei célkitűzésén, a magyaros stílusú műzene megeremtésén fáradozó kollégái között. Ennek bizonyítéka, hogy 1843-ban meghívták a *Szózat* megzenésítésére kiírt pályázat bírálóbizottságába, továbbá hogy 1844-ben köszöntőt komponált Erkel tiszteletére a *Hunyadi László* ősbemutatója alkalmából.¹⁵ 1848 áprilisában, a forradalom céljait magáénak érezve nemzetőrnek állt. A szabadságharc eseményei megerősítették magyarságtudatában, amit az 1850-es évek második felében kompozíciós stílusában is megpróbált kifejezésre juttatni. Ekkor határozta el, hogy stílusa alapjává a 18. század második felének stilizált magyar tánczenei repertoárjából, a verbunkosból kialakult *style hongrois*-t teszi meg. Döntésében minden bizonnyal közrejátszottak szakmai szempontok is: részint Liszt Missa solennisének és Hungariájának ösztönző hatása, részint a *Kaiser Max auf der Martinswand* [Miksa császár a Mártonhegyi magaslaton] című, 1856–1858-as saját operatervének feladása. Mosonyi első *style hongrois* zongoradarabja a Ferenc József császár felesége, a magyarok által hőn szeretett Erzsébet tiszteletére összeállított albumban jelent meg 1857-ben: a *Pusztai élet* című ábránd Liszt *Magyar rapszódia*inak hatását tükrözi.¹⁶ Két évvel később ugyanezt a stílust példázza a *Hódolat Kazinczy Ferenc szellemének* című zongoraműve. Az 1860-ban zenekarra átdolgozott kompozíció a magyar nyelvújítók vezéralakjaként számontartott költő születésének századik évfordulójára íródott. A kizárólag *style hongrois*-elemekből építkező legnagyobb szabású művével, a *Szép Ilonkával* Mosonyi 1861-ben készült el. A négyfelvonásos opera Liszt érdeklődését is felkeltette, és motívumaira 1867-ben zongorafantáziát komponált. A fantáziát a *Pusztai élettel* együtt 1873. december 29-én eljátszotta Pesten egy estélyen, Ábrányi Kornél magyar zenei témájú előadását illusztrálandó.¹⁷ Liszt nyilván pozitív példának szánta Mosonyi két művét, mégha maga addigra el is távolodott az 1–15. rapszódia stílusától.

Az 1850-es évektől kezdve Liszt arra törekedett, hogy analizálja a *style hongrois*-t és elemeit beillessze a kor univerzális stílusát képviselő saját zenei nyelvbe. Nagyobb szabású kompozícióiban Mosonyi is a magyaros és a korabeli műzenei stílus ötvöztetésével kísérletezett, de rendszerint anélkül, hogy a *style hongrois*-t elemekre bontotta volna. Ezt példázza a Komócsy József verseire írt két kórusműve is. A *Szentelt hantok* a debreceni Dalárünnepek szervezőinek a felkérésére készült és bemutatására 1867. szeptember 20-án került sor. A *Gróf Batthyány Lajos emlékének* című, fúvósegyüttessel kísért férfikar az 1849-ben vértanúhalált halt gróf 1870. június 9-i újratevésén hangzott el. A két komor hangvételű kórusmű stilisztikailag egy-egy népies műdal homofón feldolgozásaként határozható meg, hozzáátve persze, hogy a két népies műdal is Mosonyi szerzeménye.

¹⁵ Mosonyi kórusművének címe: *Chor zur Feyer des Tondichters Herrn Fr. Erkel*.

¹⁶ Az *Erzsébet-émlény* című zongoraalbum Ferenc József és Erzsébet 1857-es országjárása alkalmából készült. A témához lásd BÉKÉSSY Lili: „Az 1857-es magyarországi császárlátogatás zenei reprezentációja”, *Zenatudományi Dolgozatok 2017–2018*. Tallián Tibor tiszteletére, szerk. KIM Katalin, a szerk. munkatársai BÉKÉSSY Lili, GUSZTIN Rudolf, HORVÁTH Pál (Budapest, BTK Zenatudományi Intézet, 2019), 199–230., ide: 221–222.

¹⁷ Liszt levele Carolyne von Sayn-Wittgensteinnek 1874. január 1-jén. Vö. *Liszt's Briefe* VII, 49., no. 42.

A zenekari művek hasonló törekvésekről árulkodnak. *A honvédek* vagy az Ábrányinál¹⁸ olvasható címváltozat szerint *A magyar honvéd győzelme és keserve* című szimfonikus fantázia az 1848–1849-es csaták magyar katonáinak mementója. Az 1860-ban komponált mű a verbunkos és a liszti szimfonikus költemények rokona. Mosonyi azonban a verbunkos hagyományos tételrendjét (lassú–gyors), illetve Liszt jellegzetes dramaturgiáját (szenvedés–halál–megdicsőülés) saját programjának megfelelően megfordította.¹⁹ Nála a Rákóczi-induló motívumaira épülő, győztes csatákat felelevenítő első részt a szabadságharc tragikus kimenetelét gyászoló sirató követi. Ugyancsak a szimfonikus költemény műfajával tart rokonságot 1860-ban komponált másik alkotása, a *Gyász hangok Széchenyi István halálára (1. kottapélda)*. A „legnagyobb magyar” tragikus életútja és halálának gyanús körülményei megrázták a magyar közvéleményt. Talán Mosonyi megrendültsége is közrejátszott abban, hogy élete legjobb kompozíciójával áldozzon Széchenyi emlékének. Az eredetileg zongorára komponált, majd meghangszerelt mű Bónis Ferenc megfigyelése szerint kódával kiegészülő hídformát (A-B-C-B-A) alkot. Szerinte a szerkezet – akár szándékosan, akár nem – Széchenyi egyik legismertebb alkotására, a Pestet Budával összekötő Lánchídra utal.²⁰

Mosonyi magyaros stílusának ez utóbbi válfajába színvonalasabb művek tartoznak, mint abba, amelyik kizárólag *style hongrois*-elemekből építkezik. A választható témák köre azonban mindkét válfajnál behatárolt. Ennek az az oka, hogy a *style hongrois* csak meghatározott karakterek kifejezésére képes. Ez a mindig elegáns zene, mint ismeretes, eredetileg a katonai szolgálatot próbálta kedvezőbb színben feltüntetni a toborzások (*Werbung*) alkalmával.²¹ Ez magyarázza hol könnyed, hol ünnepélyes, hősies és patetikus, gyászos és diadalittas jellegét. Sajátos karatere a 19. században alkalmassá tette, hogy a magyarság különféle társadalmi rétegeit közös zászló alatt egyesítse. Egressy Béni például, amikor Vörösmarty *Szózatát* verbunkos-dalnak komponálta meg, szerencsés kézzel választotta ezt a stílust. Amikor Mosonyinál *A honvédek* epilogusaként felhangzik a *Szózat* két utolsó sora – „Áldjon vagy verjen sors keze: / itt él-ned, halnod kell!” –, Egressy dallama nem csak stilisztikailag illeszkedik tökéletesen a kompozícióba, hanem a Vörösmarty által megfogalmazott erkölcsi parancsot pusztán a zenei stíluson át is érthetően közvetíti. Liszt a *Sunt lacrymae rerumba* szötte bele a *Szózat* ugyanezen sorait, aminek köszönhetően a magánéleti ihletésű *Harmadik zarándokévb*en elhelyezett zongoradarab a magyar vértanúk előtti hódolatként hat. Arra, hogy egy zenemű valamely szereplőjét egyéni vonásokkal ruházza fel, a *style hongrois* nem alkalmas: Mosonyi *Szép Ilonkájában* a szereplők karaktere egysíkú lett a *style hongrois* kizárólagos alkalmazása folytán. A közéleti személyiségek előtt tisztelgő kompozíciók eredendően patetikus karakterével ellenben jól megfért a magyaros stílus.

¹⁸ ÁBRÁNYI *Mosonyi Mihály élet és jellemrajza*, 61.

¹⁹ BÓNIS *Mosonyi Mihály*, 15.

²⁰ Uo., 15–16.

²¹ A témához lásd: *Style Hongrois*, szerk. RICHTER Pál: <http://stylehongrois.zti.hu/> (utolsó letöltés: 2021. november 12.).

GYÁSZ HANGOK.

Mosonyi Mihály.

LISZT FERENC
BIBLIOTHECA

Maestoso

ff *f* *f* *f* *f*

Ad libitum. *p* *crescendo.* *f dim.*

p dim. *a Tempo* *pp* *p* *cre- scen-*

do *poco a po - - co* *cre - - scen - - do.*

ff *dimin.* *p* *dimin.* *pp*

Ret.C. No 594.

1. kottapélda. MOSONYI Mihály: *Gyász hangok Széchenyi István halálára* (Pest, Rózsavölgyi, 1860).

A kotta fennmaradt Liszt budapesti hagyatékában.

A Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont szíves engedélyével közöljük. Jelzete: LH 4333.

Liszt három zongoraművel – egy fantáziával és két *hommage*-zal – is kifejezésre juttatta Mosonyi iránti megbecsülését. A már említett *Szép Ilonka*-fantáziát félig-meddig hálaképpen komponálta 1867 decemberében. Mosonyi ugyanis annak érdekében, hogy Liszt *Magyar koronázási miséje* hangozhasson fel Budán, Ferenc József és Erzsébet megkoronázásakor, két példányban lemásolta a mise teljes partitúráját, elhárítva ezzel a június 8-i bemutató egyik fő akadályát.²² A fantázia megszületéséről Liszt szekszárdi barátjuknak, Augusz Antalnak számolt be:²³

„Egy kiváló diplomata bölcs mondása szerint, amelyet már többször idéztem önnek, »királyoknak és hercegeknek csak a kertjükben szedett virágot szabad adni«. Én hercegnek tekintem Mosonyit, amikor az ő Szép Ilonka-kertjének egy virágjával hódolok előtte.”

Mosonyinak írt levelében a fantázia inspirációs hátteréről is nyilatkozott:²⁴

„Operája kezdő ütemeinek pompásan karakterisztikus, hamisítatlan és mélységesen magyar motívuma elcsábított; nem tehettem mást, mint hogy pár lépésnyit továbbfantáziáltam és a motívumot győzelmesen vezettem haza.

»Akik könnyek közt vetnek
ujjongva aratnak! ...[«]”

A levelekből kitetsző attitűd tipikusnak mondható Liszt részéről. Mint korábbi műveiben (például az 1845-ös *Beethoven*-kantátában), úgy a *Szép Ilonka*-fantáziában is a megajándékozottat igyekezett előtérbe állítani. Szokásához híven, ezúttal is az opera legdrámaibb perceit, a III. felvonás 15–16. jelenetét választotta ki: a Budára látogató Ilonka a győztes sereggel hazatérő Mátyás királyban felismeri a hajdan vendégül látott, megnyerő vadászt, és megérti, szerelme nem találhat viszonzásra. Az Ilonka fájdalmát érzékeltetni hivatott motívumot (16. jelenet, *Allegro ma non troppo*) Mosonyi megelőlegzi az opera lassú Bevezetésében (2. *kottapéllda*). A Bevezetés szimfonikus stílusa kedvez a Liszt által oly szemléletesen leírt motívum karakterének, azonban a 16. jelenet nem éri el ugyanazt a hatást. Ez utóbbiban a motívum fél ütemre rövidült változatát Mosonyi melodikus feldolgozás kiindulópontjává teszi, amelynek során a motívum jellegében módosul és veszít jelentőségéből. A dallam kerül előtérbe, amely

²² ÁBRÁNYI *Mosonyi Mihály élet és jellemrajza*, 61.

²³ Liszt levele Augusz Antalhoz 1867. december 11-én: „Conformément à la maxime d’un eminent diplomate que je vous ai cité diverse fois: »aux rois et aux princes il ne faut offrir que de fleurs cueillies dans leur jardin« je traite Mossony [sic] en prince, en lui faisant hommage d’une des fleurs de son jardin de Szép Ilonka.” Vö. CSAPÓ *Franz Liszt’s Briefe an Baron Anton Augusz*, 140.

²⁴ Liszt levele Mosonyinak 1867. december végén: „Das prächtig characterisierte ächt und tief ungarische Motif der Anfangstakte Ihrer Oper verlo[c]kte mich, ich kon[n]te nicht anders als ein paar Schritte weiter phantasieren und das Motif im Siegesklang heimgeleiten. / »Qui seminant in lacrymis, // in exultatione metent!...« [Psalm 125,5 (126,5)].” A levél eredetijét közli Imre SULYOK: „Franz Liszt’s Unknown Letter to Mihály Mosonyi”, *Journal of the American Liszt Society* 32 (July–December 1992), 62–63.

SZÉP ILONKA
de
Mosonyi M.

Lento assai. Fr. Liszt.

N. G. 1479

2. kottapélda. LISZT Ferenc: *Fantaisie sur l'opéra hongroise „Szép Ilonka” de Mosonyi M.* (Pest, Rózsavölgyi, lemezszám: N.G. 1479). A kottát a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kutatókönyvtárának szíves engedélyével közöljük. Jelzete: LGY(Z) 3855

jól érzékelteti ugyan Ilonka nyugtalanságát, de idegessége nem fér össze igazán a *style hongrois*-val. Liszt tehát valószínűleg azért választotta feldolgozása alapjául a 16. jelenet helyett a Bevezetés anyagát, mert abban stílus és tartalom egybevágh. Fantáziájában az indító motívumot (és egy továbbit, Mátyásét) bontotta ki és vezette tovább, de a saját dramaturgiai elképzelésének megfelelően. Míg ugyanis Mosonyi a Vörösmarty-féle eredetit szem előtt tartva, Ilonka temetésével fejezi be az operát, addig Liszt elszakad a költeménytől: állhatatos szerelméért felmagasztalja a lányt. Az opera Bevezetése azt bizonyítja, hogy Mosonyi a magyar stílus hangszeres feldolgozásában tudott igazán színvonalasat és eredetit alkotni. Az első hallásra emlékezetbe vésődő kezdőmotívum zenei találékonyságának egy olyan bizonyítéka, amely egyéb kompozícióiban is feltűnik. Liszt zongorafantáziája tehát kedvező színben tüntette fel Mosonyit, műfaji és stilisztikai lehetőségeiből adódóan előnyösebben, mint maga az opera.

1870-ben Liszt feltehetőleg szintén azon volt, hogy elhunyt barátja előtt „az ő kertjében szedett virággal” tisztelegjen. Azonban a *Mosonyi gyászmenete* jelenlegi tudásunk szerint nem tartalmaz idézetet. Ha tehát Lisztnek szándékában állt felidézni barátja zeneszerzői vonásait a darabban, akkor azt stílusának általános vagy kettejük stílusának közös elemei révén tehette. Mind a két értelmezést megengedik a zongoramű olyan sajátosságai, mint a zenekari hangzásra való törekvés (1–36. ütem) vagy egy energikus 1. téma alkalmazása (13. ütem). Ugyanezek jellemzik egyfelől Liszt 1850 körüli zongoradarabját, a *Funérailles*-t (1. téma a 24. ütemtől),²⁵ másfelől Mosonyitól az 1860-ban komponált *Gyász hangok Széchenyi István halálára* zongoraváltozatát (1. téma a 16. ütemtől). Ez utóbbival a *Mosonyi gyászmenete* strukturális szempontból is kapcsolatba hozható.

Mindkét zongoramű visszatéréses kétagú formában (ABA') íródott, két, egymással kontrasztáló zenei anyagra. Ezek egyike a gyászmenet képzetét keltő, moll hangnemű A rész, a másik a lírai karakterű, dúr hangnemekhez kötődő B rész építőanyaga. Közös jellemzőjük, hogy a feszült hangulatú bevezetés után – egy, az úgynevezett cigány vagy magyar skála hangjaira épülő dallammal – érik el az A rész témáját. A középső és a mély regiszterben felhangzó, pontozott ritmusú, energikus téma egyaránt kötődik a gyászinduló- és a verbunkos-hagyományhoz. Figyelemre méltó, hogy az ünnepélyesebb gyászinduló helyett a személyesebb gyászmenet mellett döntött mindkét szerző. Mosonyi a B részbe egy továbbit is beékel (BCB'): a *ff* dinamikájú C a kompozíció érzelmileg legintenzívebb része. Míg drámai hatását tekintve az A résszel, stilisztikailag a B-vel rokon. A dramaturgiai csúcspontot mindkét darab az A' részben éri el: a bevezetésbeli fokozás után a téma oktávmenetben, *ff* hangerővel hangzik fel; ekkor ér közvetlen közelünkbe a gyászmenet, egyszersmind ekkor leghevesebb a fájdalom.

²⁵ A zongoraváltozatot közli SZABOLCSI Bence: *A magyar zenetörténet kézikönyve* (Budapest, Zene-műkiadó, 1979), 277–281. Online hozzáférhető: <http://mek.oszk.hu/02100/02172/html/71.html> (utolsó letöltés: 2021. november 21.).

Liszt nemrég előkerült autográfjából kiderül,²⁶ hogy a visszatérés (A') bevezetésében a fokozás érdekében megváltoztatta eredeti ötletét: a felfelé tartó oktáv-ugrásokat akkordfelbontásos futamokra cserélte, amelyek az úgynevezett cigány skála jellegzetes hangjait emelik ki.²⁷ Ez a szakasz a maga akkordfelbontásos futamaival és mély tremolóival elárulja, hogy a kompozíció közrejátszott az 1870-es évek egy további gyászdarabja, nevezetesen *A Villa d'Este ciprusai* születésében (vö. Threnodia I. a 87. ütemtől). Mosonyi és Liszt személyiségének és gyászzenéinek rokonsága a két kompozíció befejezésében is megnyilvánul. Mindkét zeneszerző a bizakodó hangulatú B rész rövid visszaidézésével, az alaphangnem maggiore párjában zárja kompozícióját. Ábrányi 1870. november 13-án úgy mutatta be a Mosonyi halálára íródó darabot, mint amelynek programja – Liszt *Tasso* című szimfonikus költeménye byroni ihletésű alcímét kölcsönözve – *Lamento e trionfo*-ként határozható meg.²⁸ A zongoradarab dramaturgiai koncepcióját minden bizonnyal Liszt közlése alapján ismertette, mivel azt csak három nappal később volt alkalma először hallani. A „szenvedés és megdicsőülés” koncepció Mosonyi *Széchenyi-hommage*-ára is érvényes, hozzátéve, hogy „trionfo” helyett mindkét darabban inkább „átszellemülés”-ről van szó. A magas fekvésben *pp* hangerővel felhangzó, basszus szólam nélküli záróakkordok kétségkívül a földi régiótól való eltávolodás képzetét keltik. E tekintetben Liszt és Mosonyi a keresztény felfogást képviselik, mely szerint a halál – jó esetben – a mennyei élet kezdete.

Érdemes röviden kitérni a két darab B – Mosonyinál: BCB' – részére, mivel a megoldások különbözősége rávilágít a két zeneszerzőnek a nemzeti zenével kapcsolatos, eltérő attitűdjére. Eredetileg mindketten magyaros karakterrel képzeltek el a szóban forgó részt. Mosonyi tematikus anyagát jól hallhatóan a korabeli népies műdal ihlette. Liszt autográfjának 1870. november 2-án keletkezett alaprétegében 4/4-es metrumú szinkópás tematikus anyagot találunk, aminek köszönhetően a nemzeti karakter annak ellenére is felismerhető, hogy a dallamnak nincsenek magyaros vonásai (3. kottapélda).²⁹ Utóbb azonban a 4/4 helyett Liszt az 5/4-es metrum mellett döntött, ami a karakter átalakulását vonta magával. Míg tehát Mosonyi mindvégig igyekezett kidomborítani kompozíciója nemzeti kötődését, addig Liszt elegendőnek találta azt az A részben egyértelműsíteni, abban is csak bizonyos stiláris elemek, mindenekelőtt a cigány skála használata révén. Liszt a B résszel valójában a darab befejezését előlegzi meg. A témát sajátos kompozíciós

²⁶ Az autográf befejezett munkakézirat. Terjedelme: 1 bifolio és 1 lap: 1–4, ill. 5. oldal (6. üres) Liszt sajátkezű oldalszámozásával. 12 soros kottapapír, a kottasor hossza 207 mm, a rasztrál sötétbarna, 9 mm. A kottapapír sárgásbarna, álló formátumú, mérete: 330 x 260 mm. Az autográf zenei anyagának legfelső rétege túlnyomórészt megegyezik a kiadott kottaszöveggel. A kézirat tulajdonosa a budapesti Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, jelzete: Ms Mus L 88; az 1–3. oldalt lásd a múzeum honlapján található gyűjteményi adatbázisban (ID: 9002): <http://catalogue.lisztmuseum.hu/?q=hu/adatlista>. A kézirat anyaga az *Új Liszt Összkiadás* 8. pótkötetében jelent meg 2016-ban Sas Ágnes és KACZMARCZYK Adrienne közreadásában, az Editio Musica Budapest gondozásában.

²⁷ Lásd az autográf 3. oldalán (lent).

²⁸ *Zenészeti Lapok* 11/4 (1870. november 13), 61.

²⁹ Lásd az áthúzott eredeti ütemeket az autográf 2. oldalán (lent) és a 3. oldalon.

módszerével – az A részbeli tematikus anyag transzformációjaként – mutatja be. Az egy tőről metszett két témát az előbbiben a *lamento*-hagyományhoz kötődő „sóhajok” és az ereszkedő kromatika, míg az utóbbiban ezek ellentéte, emelkedő, diatonikus dallamosság és könyörgő gesztusok jellemzik. Liszt tehát bizonyos távolságtartással kezelte Mosonyi stílusát. Mi ragadhatta meg a *Széchenyi-hommage*-ban? A harmonikus összbenyomás minden bizonnyal, de még inkább az A rész remekbe szabott *basso ostinato*-ja: G-B^b-C#-F#. Ebben az egyszerre hagyományos és modern ötletben a *macabre* eszköztár jól ismert eleme egyesül a cigány skálában rejlő harmóniai lehetőségek iránti kíváncsisággal. Némi kis túlzással úgy fogalmazhatunk, hogy Mosonyi zeneszerzőként ezzel a *basso ostinato*-val indult el a Liszt magyar történelmi arcképcsarnokába vezető úton.

A kései zongoraciklus kiadását tervezve, 1885. június 8-án kelt levelében Liszt felsorolta annak tételeit pesti kiadójának, Táboraskynak:

„Emlékül	
Stephan	Széchenyi
Franz	Deak
Josef	Eötvös
Ladislás	Telek
Michael	Vörösmarti
Alexander	Petőfi.

Az utolsó darab már megjelent a Táborasky kiadónál, de az új kiadásban több záróütemet kell tartalmaznia. 7. számként a »Mosonyi gyászhangjai« [sc. Mosonyi gyászmenete] ugyancsak kapható Önnél már 15 éve. Nagyszerű és jellemes barátunkat, a kiváló muzsikust Mosonyit szintén nem felejtethjük ki.”³⁰

Érdemes felfigyelnünk a nyelvbotlásra. Azt bizonyítja ugyanis, hogy a *Mosonyi gyászmenete* komponálásakor Liszt emlékezetében valóban felötlött pályatársa kompozíciója. Két másik, ugyancsak ekkortájt írt művében idézte is azt: a *Magyar történelmi arcképek Teleki-tételét* és az 1885 szeptemberében keltezett *Gyászjelőjáték és gyászindulót* javarészt a *Gyász hangok Széchenyi István halálára basso ostinato*-jára alapozta.

Ami a *Magyar történelmi arcképek* tételeinek sorrendjét illeti, filológiai és zenei érvek is emellett szólnak, hogy a Lisztől fennmaradt legkésőbbi dokumentumot kell irányadónak tekintenünk. A Carolyne von Sayn-Wittgensteinnek írt, 1885. július 30-án kelt levél vonatkozó részlete így szól:

³⁰ Az 1885. június 8-án, Antwerpenben kelt levél folytatása a 6 tételcím után: „Letztes Stück ist bereits in Taborszky's Verlag erschienen, soll aber noch in der neuen Ausgabe mehrere Schlusstakte enthalten. Als Numero 7 »Mosonyi's Trauerklänge«, ebenfalls schon bei Ihnen seit 15 Jahren vorhanden. Unser vortrefflicher und charaktvoller Freund Mosonyi darf auch nicht als überlegener Musiker vergessen bleiben.” Vö. *Liszt's Briefe* II, 380–381., no. 363. A nevet a Liszt-levél helyesírása szerint közöljük.

37 *)
dolcissimo espressivo
una corda
8
40
sempre legato pp
ppp perdendo
43
pp
3 2 2 3 2

*) A 37-43. ütem első megfogalmazása az autográfban:

37
dolcissimo espressivo
una corda
42
pp ppp

3. kottapélda. LISZT Ferenc: *Mosonyi Grabgeleit* / *Mosonyi gyászmenete*,
közr. KACZMARCZYK Adrienne és SAS Ágnes (Budapest, Editio Musica Budapest, 2016)
(*Új Liszt Összkiadás* 8. pótkötet), 163.

„Ön a buddhizmusban úszik – magam pedig zeneileg magyarizmusba merültem a 6 vagy 7 történelmi portréval; Széchenyi István, Deák, Teleki László, Eötvös, Vörösmarty, Petőfi és barátom, Mosonyi gyászmenete – az egész fanfár apoteózissal befejezve.”³¹

A levél szerint a Tábornokynak írt sorrendhez képest Liszt felcserélte a 3. és 4. tételt, s ezáltal tonális szempontból szervesebb kapcsolat jött létre a 3–5. tétel között. A sorozatban az 1848–1849-es események résztvevői és a későbbi évtizedek meghatározó közéleti szereplői kaptak helyet, mégpedig – mint Legány Dezső rámutatott³² – párokba rendezve. Liszt az általa legjobban tisztelt két vezető politikus, Széchenyi és Deák arcképét helyezte a sorozat élére (d-moll/D-dúr). Középen a tragikus sorsú párizsi magyar követ, Teleki László (g-moll) és a Batthyány-kormány kultuszminisztere, Eötvös József (A-dúr) foglal helyet. A sort a közéleti szerepet vállaló művészek zárják: két költő, Vörösmarty (h-moll/H-dúr) és Petőfi (e-moll/E-dúr), valamint a magyar zeneszerzővé lett Mosonyi Mihály (d-moll/D-dúr).

A *Magyar történelmi arcképek* első kiadásában, 1956-ban megjelent *Mosonyi-tételt* a hat ütemmel bővült zárószakasz különbözteti meg a *Mosonyi gyászmenetétől*.³³ Igen valószínű azonban, hogy nem ez a *Magyar történelmi arcképek* zárótételének végleges megfogalmazása. A washingtoni The Library of Congressben letétbe helyezett Waters-hagyatékban ugyanis Leslie Howard rábukkant a *Mosonyi gyászmenete* egy olyan nyomtatott példányára, amelyben Liszt egy – a zongoraciklus egészébe sokkal szervesebben illeszkedő – zárószakasszal egészítette ki a darabot (4. *kottapéllda*).³⁴ Liszt ebben a kottában kihúzta az eredeti, 1870-es kompozíció 90–93. ütemét, majd további ötven ütemet írt hozzá. Az új ütemek nagyrészt arra a leugró kvint-motívumra épülnek (a 98. ütemtől), amely a *Mosonyi-tétel* kivételével a *Magyar történelmi arcképek* összes többi tételében megvan. A kvint-motívumra épülő befejezés célja tehát a ciklus egységesítése lehetett.

³¹ „Vous nagez dans le Bouddhisme – et moi je m'enfonce musicalement dans le Magyarisme par 6 ou 7 portraits historiques; Étienne Szechenyi [sic], Deák, Ladislaus Teleky, Eötvös, Vörösmarty, Petőfy [sic], et le cortège funèbre de mon ami Mosonyi – le tout se terminant par une fanfare d'apothéose.” Vö. *Liszt's Briefe* VII, 427., no. 423.

³² A témához lásd LEGÁNY Dezső tanulmányát: „Hungarian Historical Portraits”, *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 28/1–4 (1986), 79–88.

³³ Lisztet talán a halála akadályozta meg abban, hogy a sorozatot kiadja. Elsőként a lipcsei Breitkopf & Härtel vállalkozott a kiadására 1930-ban. Feltehetőleg a kései tanítvány, August Göllerich mára már elvesztett másolata alapján készült a metszés. Kiadásra ezúttal sem került sor, de a korrektúra-levonat fennmaradt. A lemezszámokból kiderül, hogy a kiadó a 2–5. darabot a Liszt-levéltől eltérő sorrendben készült megjelentetni. A ciklus végül az *Új Zenei Szemle* 1956. januári számában jelent meg az 1930-as korrektúra-levonat alapján és annak tétel sorrendjével Szelényi István közreadásában: 1. Széchenyi István, 2. Eötvös József, 3. Vörösmarty Mihály, 4. Teleki László, 5. Deák Ferenc, 6. Petőfi Sándor, 7. Mosonyi Mihály. In Budapest, a Magyar Rádió Kottatára, jelzet: 221. Ennek alapján jelent meg a mű 1980-ban az *Új Liszt Összkiadás* I/10. kötetében Sulyok Imre és Mező Imre közreadásában.

³⁴ Lásd Leslie HOWARD írását, amelyben az új befejezés fakszimiléje is megtalálható: „Mosonyi: an unpublished holograph”, *The Liszt Society Journal* 18 (1993), 11–14. A szerző köszönetet mond az Editio Musica Budapest kiadónak a 3. kottapéllda anyaga közlésének engedélyezéséért.

84

p *dimin.* *pp* *ppp*

Red *

90

Red

96

Animato (Lebendig)

f

Red

102

Più mosso

ff

Red *

110

Red *

118

Red *

4. kottapélda. LISZT Ferenc: *Magyar történelmi arcképek. 7. Mosonyi Mihály*,
közr. KACZMARCZYK Adrienne és SAS Ágnes (Budapest, Editio Musica Budapest, 2016)
(Új Liszt Összkiadás 8. pótkötet), 166–167. A darab 3., ill. a sorozat 2. befejezése.

Liszt azzal, hogy a *Magyar történelmi arcképek* közé beillesztette Mosonyi portróját, pályatársa közéleti szerepvállalására helyezte a hangsúlyt. Ezzel függ össze, hogy szerette volna, ha Mosonyi tiszteletére köztéri szobrot állítanak Budapesten. Amikor 1884-ben levelet írt ennek érdekében Podmaniczky Frigyesnek, a Nemzeti Színház intendánsának, Mosonyinak a magyar zeneéletben kifejtett sokrétű és színvonalas tevékenységét emelte ki.³⁵ Véleményét osztotta Ábrányi Kornél is, akihez Mosonyit a *Zenészet*i Lapok munkatársaként fűzte szoros kapcsolat. Alighanem Ábrányinak sikerült Mosonyi munkásságát a legpontosabban jellemeznie, amikor Kölcsey Ferenc 1831-ben versbe foglalt intelmére utalva így fogalmazott: „mindenkor hatott, gyarapított és világított.”³⁶

³⁵ *Liszt's Briefe* II, 362, no. 342.

³⁶ ÁBRÁNYI *Mosonyi Mihály élet és jellemrajza*, 97.

1. fakszimile. Liszt Ferenc: *Mosonyi gyászmenete*. Autográf kézirat, Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, Ms.mus.L.88. Az autográf 2. oldalát az intézmény szíves engedélyével közöljük.³⁷

³⁷ A kompozíció teljes autográfjához lásd *Newly Discovered Treasures: Unknown Manuscripts of Published Works by Liszt*. Facsimile edition of the new manuscripts in the holdings of the Liszt Ferenc Memorial Museum and Research Centre. Compiled and ed. by Zsuzsanna DOMOKOS and Kristóf CSENGERY (Budapest, Liszt Ferenc Academy of Music, 2020), 81–86.

“Anyone would be proud to walk beside him”

Ferenc Liszt on Mihály Mosonyi

Mihály Mosonyi (orig. Michael Brand, 1815-1870) was one of the leading figures of 19th-century Hungarian musical life, besides Franz Liszt and Ferenc Erkel. If he had lived, he would have been certainly invited to the Royal National Hungarian Academy of Music founded in 1875, to the faculty of the composition department. Liszt held him in high esteem, as evidenced by the fact that he composed mourning music for Mosonyi's death. In his piano piece entitled *Mosonyi's Grabgeleit*, Liszt does not quote from Mosonyi's works, but I assume that he indirectly refers to one of his colleague's best compositions from the 1860s, *The Death of István Széchenyi*. In addition to examining the relationship between the two compositions, this paper also covers the later two versions of the play, which were adapted to *Hungarian Historical Portraits*, as well as Liszt's fantasy written on Mosonyi's opera *Szép Ilonka*.